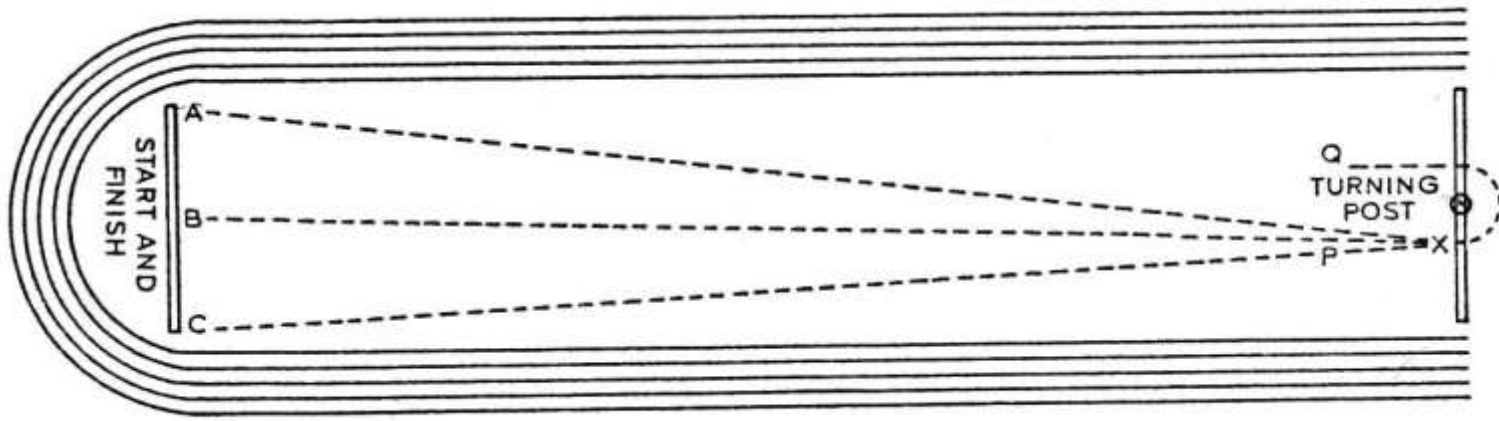


KLA 418
ANADOLU'DA ROMA MİMARİSİ

10. Hafta

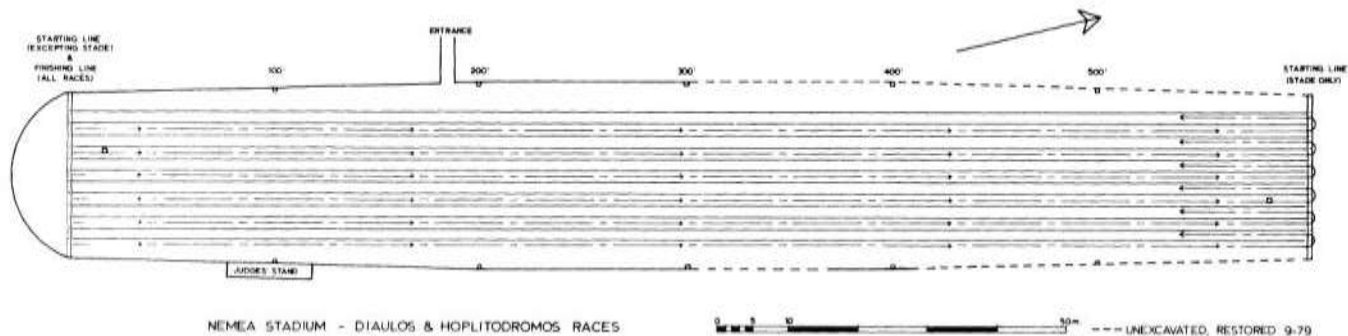
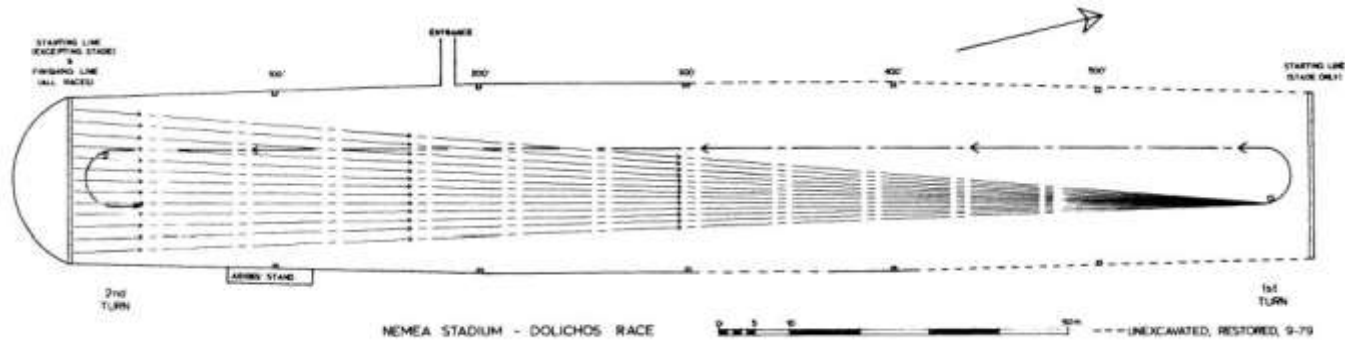
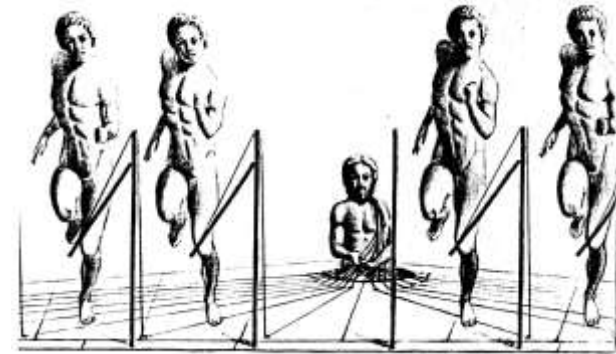
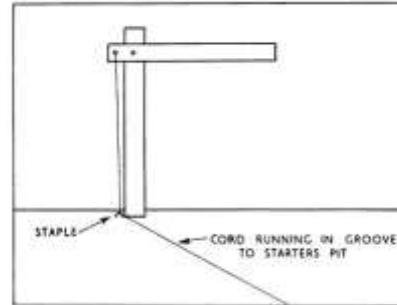
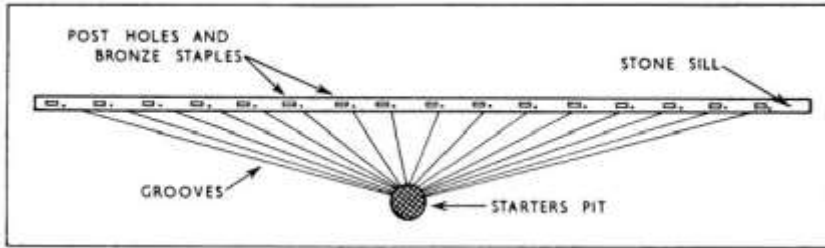
STADIUM – HIPODRUM - CIRCUS

Stadion Stadium	<p>Stadion esasen kelime anlamı olarak eski Yunanca uzunluk ölçü birimidir. 600 ayak uzunluğundaki bu ölçü birimi, ayak ölçüsünün farklı olmasından ötürü, 165 ile 196 m arasında bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Yunanistan'da daha Geometrik Dönem'de 1 stadion uzunluğundaki koşu çok sevilen bir yarışma türüdür. Olympia'da M.Ö. 776 yılından itibaren bu tür yarışmalar tarihsel olarak aktarılmaktadır. Uzunluk ölçüsü olan stadion, daha sonra yarışmaların yapıldığı bir koşu pisti ve bu pistin uzun kenarlarında konumlanan seyircilerin yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür. Eski Yunan'da özellikle atletizm yarışmalarının, Roma Dönemi'nde ise ayrıca gladyatör gösterileri ve vahşi hayvan mücadelelerinin yapıldığı yapı.</p>
Hippodrom	<p>Antik çağda atlı araba yarışlarının yapıldığı stadion benzeri yapı. Roma Dönemindeki circus.</p>
Ayak	<p>Antik Dönem'de Yunanlılar ve Romalılar tarafından kullanılan uzunluk ölçüsü. Zaman içinde ve yörelere göre farklı değerlere sahiptir. Dor ayağı = 32,7 cm (Erechteion). İon ayağı = 29,4 cm. Genellikle pes monetalis olarak adlandırılan normal Roma ayağı ise 29,6 cm'dir.</p>
Arena	<p>Latince kum anlamına gelir. Roma Dönemi amphitiyatro, circus ve stadion gibi yapıların merkezlerindeki kum ile kaplanmış mücadele alanı.</p>



- Dikdörtgen veya çift tarafı yuvarlak planlı örnekler de bulunmakla birlikte Klasik stadium planı bir ucu yuvarlak U şekillidir. Yön olarak belli bir kural olmamakla birlikte genellikle batı-doğu konumu tercih edilirdi.
- Bir antik stadionun kapsadığı kısımlar:
 - **1.Koşu sahası:** İdeal ölçü 600 x 100 ayak olmakla beraber çeşitli yerlerde farklılıklar görülür.
 - **2.Seyirci yerleri:** İlk defa stadionlarda oturma yerleri yapılması MÖ 3. yy'a rastlamaktadır. Malzeme olarak ağaç, taş ve çok seyrek olarak da mermer kullanılmıştır. Hellenistik ve Roma Çağı stadionlarında taş ve tonozlar üzerine inşa görülmektedir. Bunlarda tiyatrodaki düzen uygulanmıştır.
 - **3.Giriş** veya girişler: Kubbeli giriş ilk olarak imparator Hadrian zamanında MS.2.yy.da karşımıza çıkar.
 - **4.Sphendone:** Yarım daire biçimli bitim anlamına gelen sphendone örnekleri Hellenistik dönem itibarıyla görülür ve Roma devrinde çift tarafı sphendoneli örnekler de görülmektedir.

Başlangıç düzenekleri ve yarış tipleri



ANADOLU'DAKİ STADIONLAR

▪ PAMPHYLIA

- Perge
- Aspendos
- Selge
- Side
- Sillyon
- Seleukeia on Kalykadnos

▪ LYKIA

- Phaselis
- Arykanda
- Kibyra
- Kadyanda

▪ KARIA

- Aphrodisias
- Nysa
- Tralleis
- Labraunda
- Theangela

▪ LYDIA

- Sardeis

▪ PHRYGIA

- Laodikeia on Lykos
- Aizanoi

▪ IONIA

- Miletos
- Priene
- Didyma
- Ephesos
- Magnesia

▪ AIOLIA

- Smyrna
- Pergamon
- Pitane

▪ THRAKIA

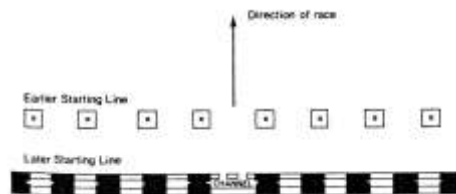
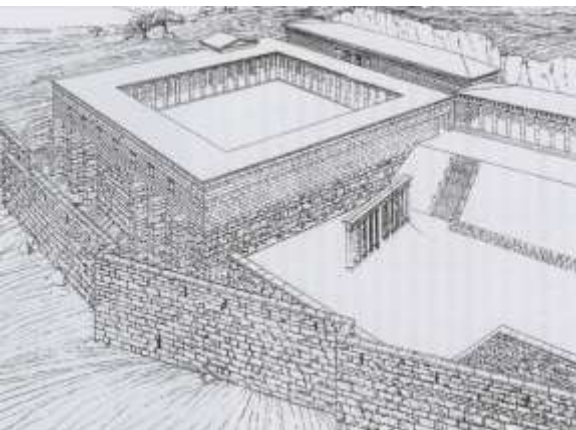
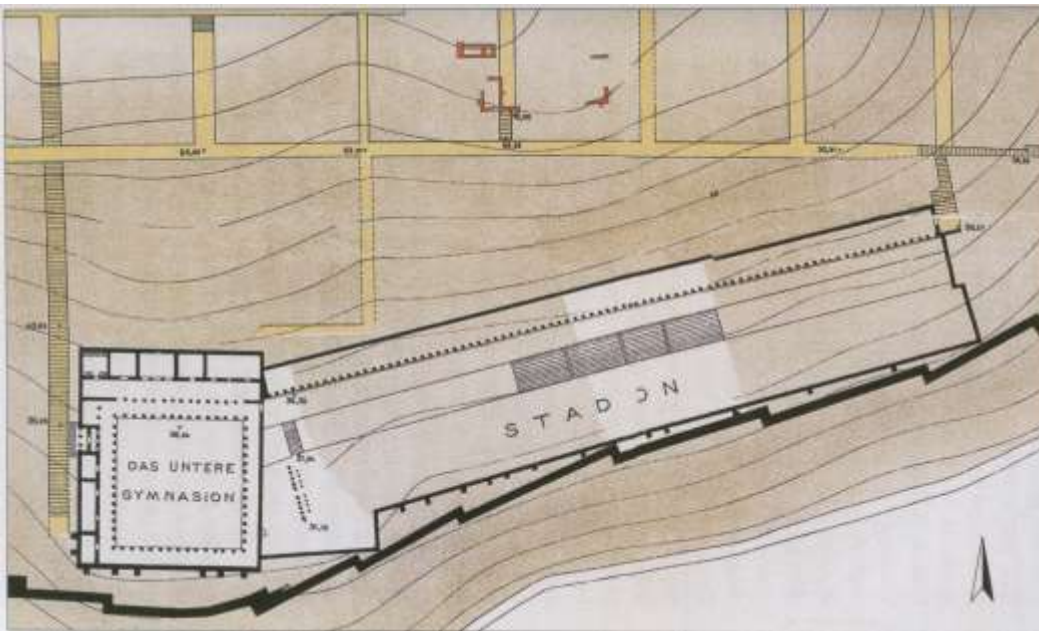
- Perinthos

▪ KAPPADOKIA

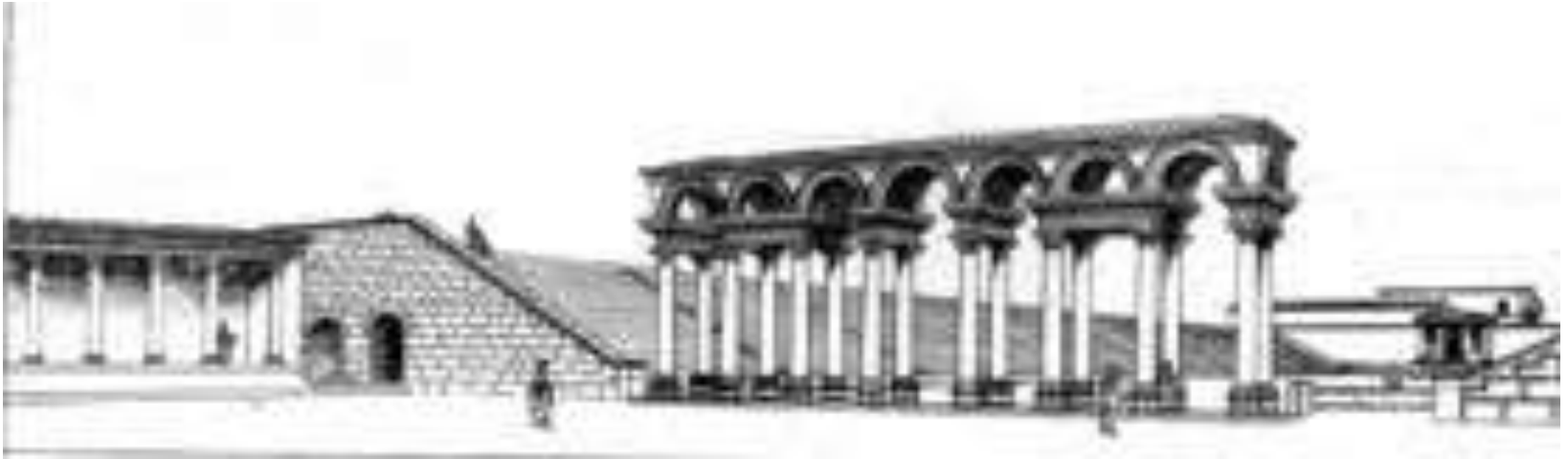
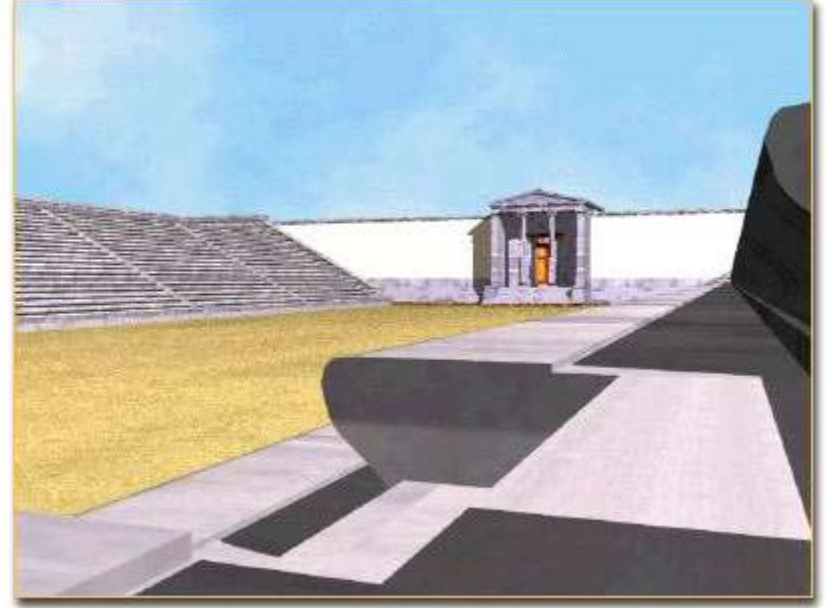
- Caesaraea

Sphendonea'sız Anadolu Stadionları

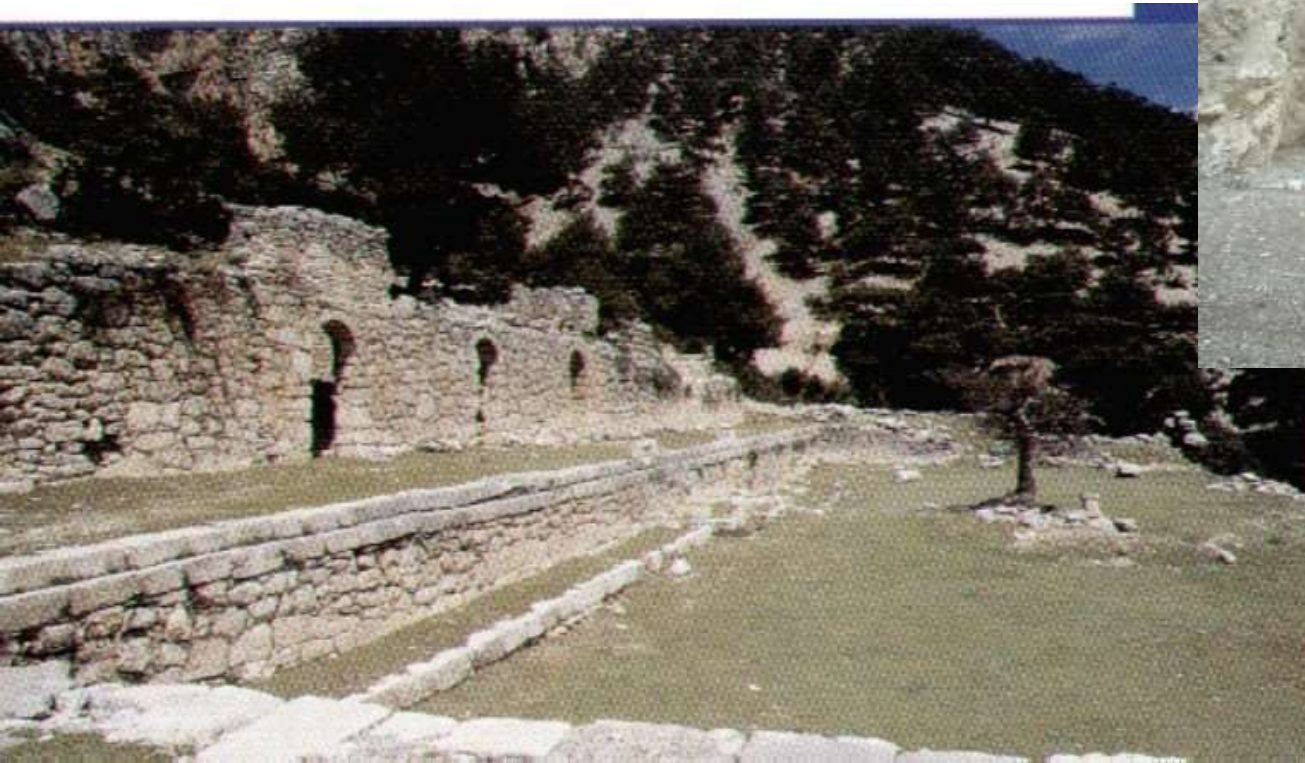
PRIENE: MÖ 130 yıllarına tarihlenen yapı 191 m uzunluğunda olup sphendone bulunmamaktadır.



MİLETOS: Stadion 191x56 metre ebadında olup, 15.000 kişiliktir. Helenistik çağda MÖ 2. yy ortalarında yapılmış, Geç Roma Çağında da geniş bir onarım görmüştür.



ARYKANDA : Tek tarafında oturma sıraları bulunan stadion, normal stadionların yarısı ölçüsünde olup 80-90 m. uzunluk ve 17-18 m. genişliğe sahiptir.



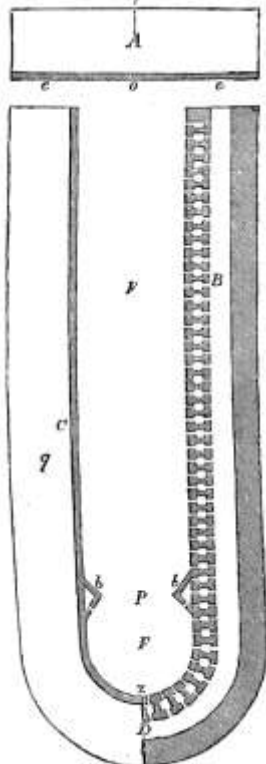
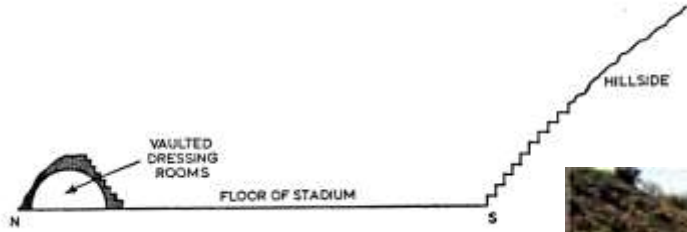


CLAUDIOPOLIS – BOLU STADIONU
Hadrianus Dönemi



Tek Sphendonea'lı
Anadolu Stadionları

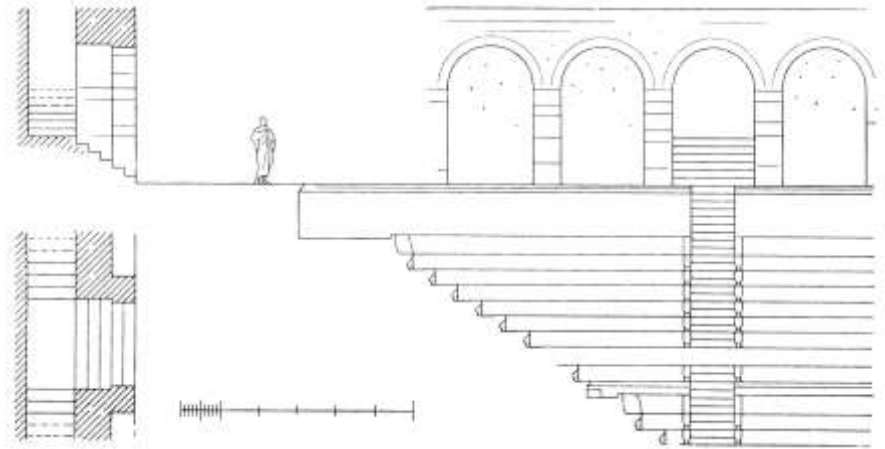
EPHESOS : 180 m. uzunluktaki yapının güneydeki oturma yerleri Pion, yani bugünkü Panayır Dağı etekleri üzerinde bulunmaktadır. Kuzeydeki oturma yerleri ise tonozlu ayaklar üzerine inşa edilmiştir. Oturma yerleri Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde Ayasuluk surunun yapılmasında kullanıldıkları için stadium çok tahrip görmüştür. Stadiumun batı yönü girişi, kuzey tonozlu galerileri ve stadiuma girişi sağlayan tüneller, güney-doğuda bulunan oturma yerlerinin kazıları devam etmektedir. Stadiumun doğu ucu daha sonradan gladyatör dövüşleri için kapatılmıştır.

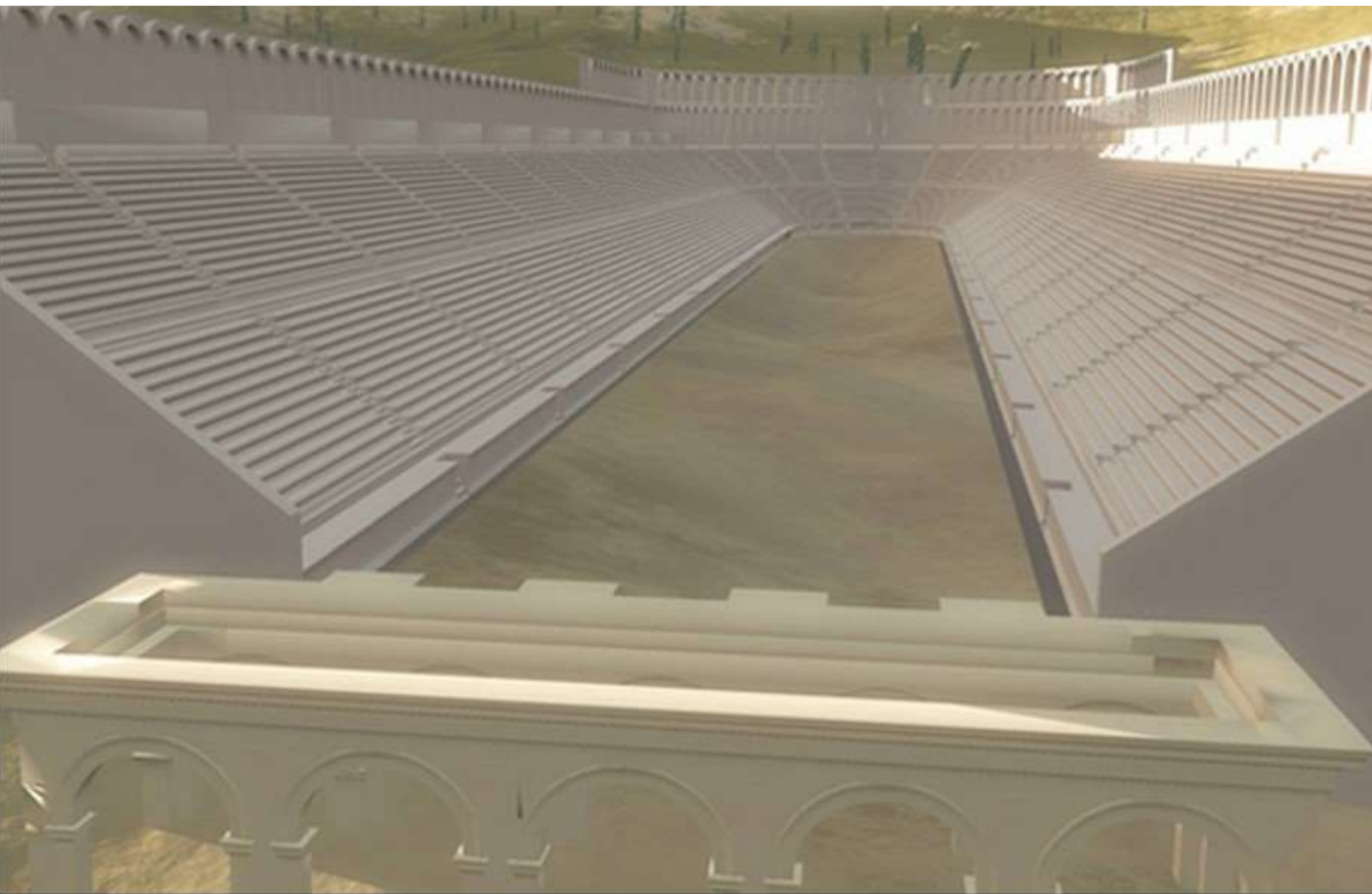


Stadium at Ephesus, restored.



MENDERES MAGNESIASI - MAGNESIA AD MAEANDRUM







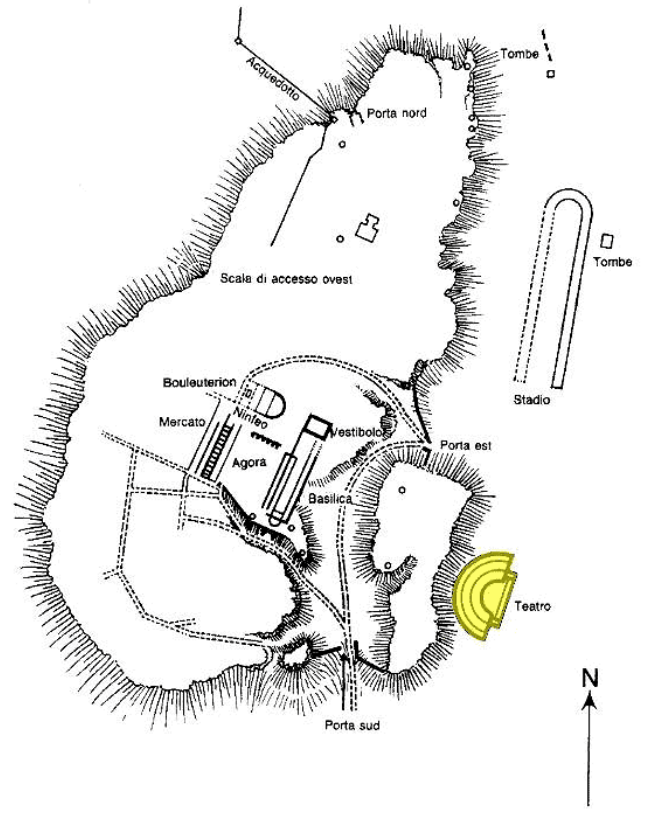
PERGE: Aphrodisiastaki gibi iyi korunmuş stadion yapısıdır. MS.2.yy.a tarihlenen yapıda Tonozlarla desteklenmiş 12.000 kişilik oturma sırası korunmuştur. 34x234 m ölçüsündeki arenaya giriş güneyde yer alır. Tonozların oluşturduğu 30 odadan, her üç odadan biri olmak üzere 10 tanesi giriş kapısı, diğerleri dükkan olarak işlev görmüştür.





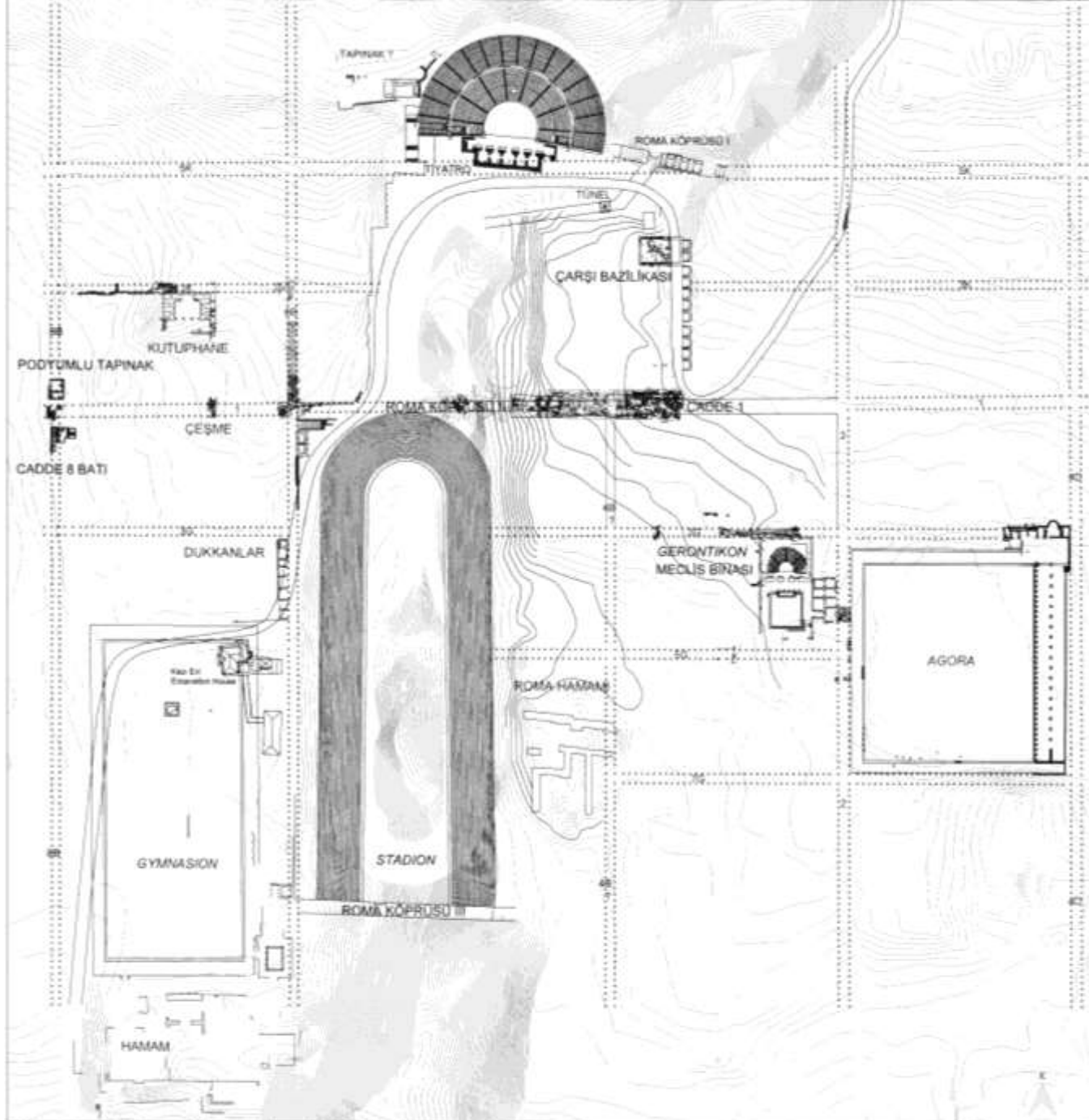
PERGE

ASPENDOS: 215 m. uzunluktaki yapı iyi korunmuştur. Oturma sıraları tonozlar üzerine inşa edilmiştir ve tonozlu odaların bir kısmı işyeri olarak işlev görmüştür.



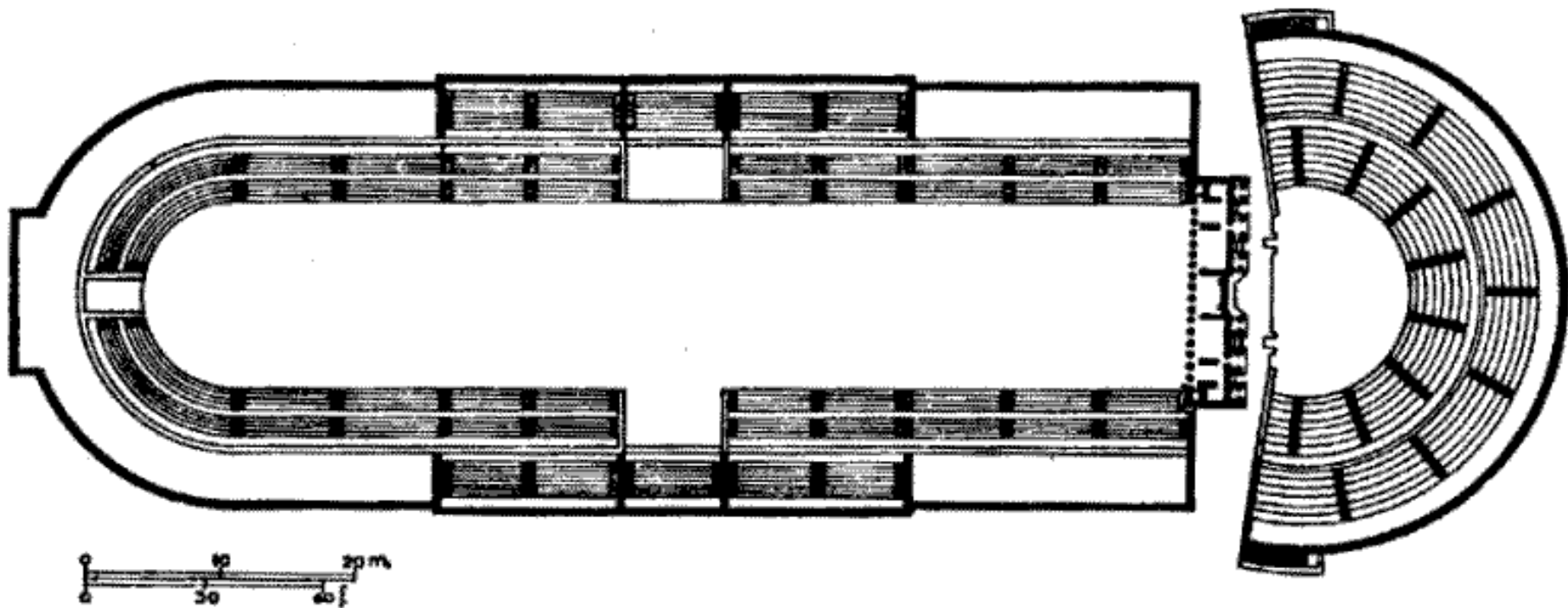
NYSA: Antik kentin üzerinde yer aldığı kayalık platoyu derin vadiler halinde kuzeyden güneye doğru bölen dere yataklarından en genişinin üzerinde Strabon'un Amphitheatr olarak tanımladığı ve bugün sel suları nedeniyle oldukça tahrip görmüş olan Stadyum yer almaktadır. Yaklaşık 192 m. uzunluğunda ve 44 m. genişliğinde olan bu Stadium'un batıdaki oturma sıraları, bu taraftaki yamacın daha az eğimli olması nedeniyle doğrudan doğruya doğal arazinin üzerine yerleştirilmiştir. Buna karşın doğudaki oturma sıraları ise birbirine paralel ve eğimli olarak yükselen tonoz kemerlerden oluşturulan bir altyapının üzerine oturtulmuştur. Bugün doğu taraftaki bu alt yapı kalıntıları görülebilmektedir. Nysa Stadyumu yaklaşık 30.000 kişiyi alacak kapasitededir.





Menderes Nysa Kent Planı (2014)

Aizanoi Tiyatro-Stadion





Kibyra Stadium



Tripolis Stadium

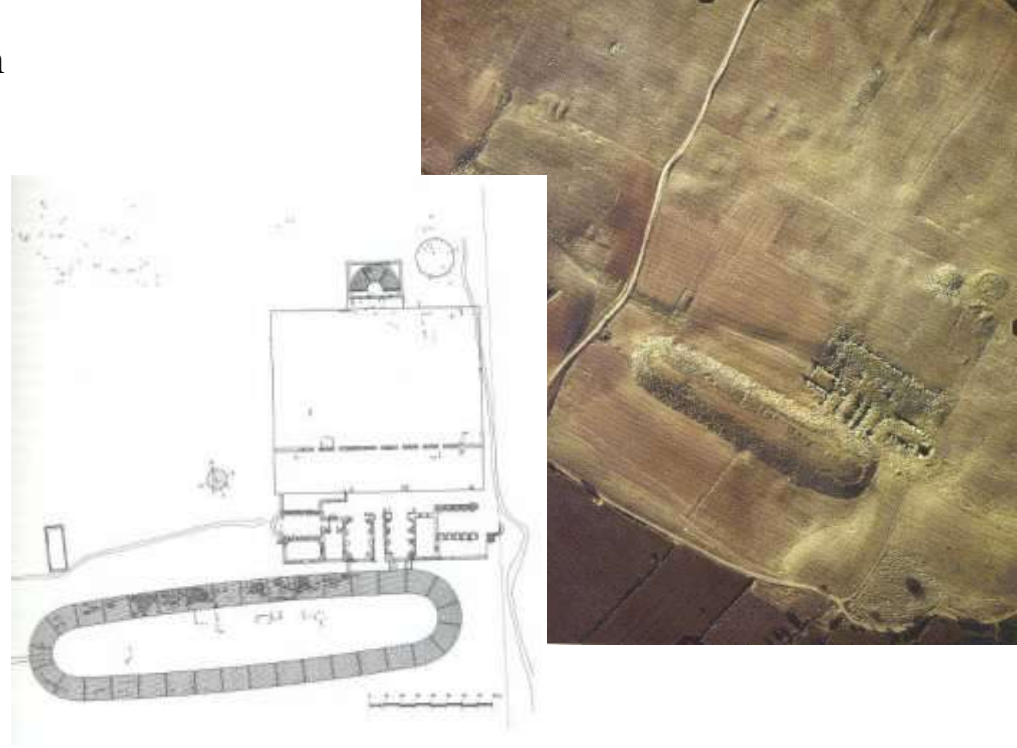
Stadyum, antik kentin kuzeybatısında topografyaya uygun olarak yapılmıştır. Yaklaşık 250 m. uzunluğundaki stadyum uzunlamasına kuzey- güney yönde yapılmıştır. Stadyumun kuzey bölümünde oturma sıraları ve pist toprak altında kalmış olmasına rağmen yarım daire şekilli tek spendone görülebilmektedir. Stadyumun batı tribününde yer alan oturma basamakları yer yer yüzeyde gözlemlenebilirken, doğu kısmında yer alan oturma basamaklarının büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Stadyumun pist bölümü erozyon toprağıyla dolması sonucu yaklaşık 3 m.lik bir dolgu toprakla kapanmıştır. Buna rağmen stadyumun güneyinde oturma sıraları ile pist arasındaki sınırı oluşturan orthostat blokları görülebilmektedir. Roma Dönemi'nde inşa edilen stadyum, M.S. 4 yy 'da yapılan sur duvarlarının dışında bırakılmıştır.

Çift Sphendonea'lı
Anadolu Stadionları



Aphrodisias stadyumu Antik dönemin en iyi korunmuş stadyum yapısıdır. 270 m. uzunluğundaki yapı 30 adet oturma sırasına sahiptir ve 30.000 kişiyi barındırabilmektedir. Spor müsabakalarının yapıldığı bu yapıda tespit edilen yazıtlar dinsel törenlerin de burada yapılmış olduğuna işaret etmektedir. Yapı her iki bitiminin de eğimli yapılmış olması tek bitimi eğimli standart stadium planından farklılık göstermektedir ve bu nedenle amphitheatral stadium olarak adlandırılabilir. Kesin bir tarihsel veri tespit edilememekle birlikte yapılan çalışmalar sonucunda stadium Roma imparatorluk evresi başlarındaki yoğun inşaa faaliyetinin bir parçası olduğu tespit edilmiş ve böylece MS.1.yy içine tarihlendirilebilmiştir.

LAODİKEİA : Kentin güneyinde yer alan stadyum doğal eğimden yararlanılarak, doğu-batı doğrultusunda inşa edilmiştir. Stadyumun ölçüleri 280x70 m.dir. İki ucu sphendoneli (yarım yuvarlak) amphitiyatro şeklinde olan yapının, oturma sıralarının çoğu tahrip edilmiştir. Şu an stadyumda 34 bölüme (merdiven geçişleriyle) ayrılmış her bölümde 22 şer oturma sırası seçilebilmektedir. Stadyumun batı ucu, ortasında bir açıklık bulunan elips duvarla çevrilmiş, elde edilen bu alanda vahşi hayvan ve gladyatör dövüşleri yapılmıştır. Stadyumun batı kapısı üzerindeki yazıttan yapının M.S. 79 yılında tamamlandığı ve İmparator Vespasian'a (M.S.69-79) ithaf edildiği anlaşılmaktadır.

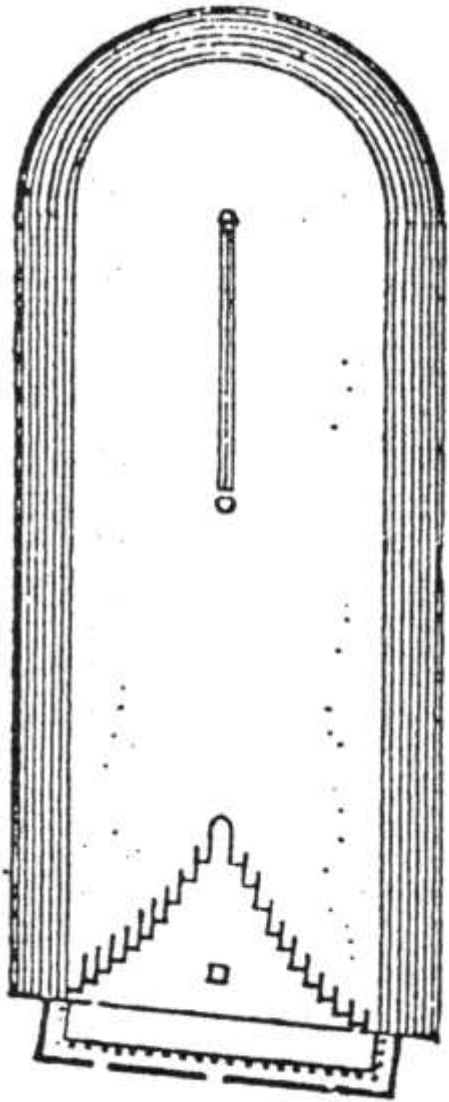


HİPODROM: Grekçe hippos (At) ve dromos (Yol, yarış, yarış pisti) kelimelerinden oluşmuş bir bileşik isimdir; at ve araba yarışlarının yapıldığı yer olarak tanımlanır.

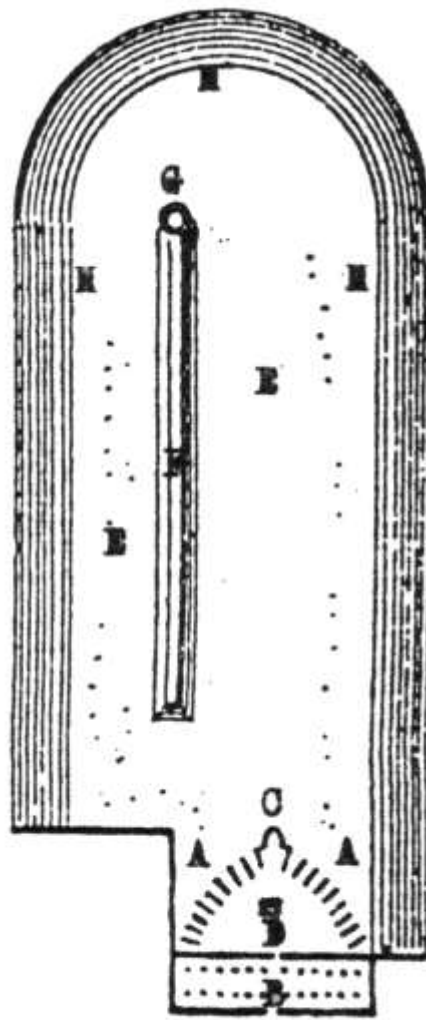
Hipodromun en eski şekilleri eski Yunanistan'a dayanır. İlk zamanlarda hipodromların kalıcı bir yapı olması gerekmiyordu. Düz bir arazi bu işlevi görebilirdi. Bir veya iki adet dönüş yeri işareti (kampteres) ve seyirciler için toprak bir set yeterliydi. Birçok veri hipodromların sadece basit, geniş ve ancak yarış zamanında fonksiyonel olarak düzenlenmiş olduklarını ve ara dönemlerde mera olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle kaynaklarda geçen at yarış pistlerine ait; örneğin Atina'da, Delphoi'da, Korinth'te, Delos'ta ve Sparta'da hiçbir kalıntının bulunmaması şaşırtmamaktadır. Sadece Arkadia'da Lykaion yakınındaki Zeus Kutsal alanında topografyaya uygun, bu şekilde bir yarış pisti görülmektedir. Hellen hipodromları çok az kalıcı özellikler içermelerine, uzunluk ve genişlikleri açısından farklılık göstermelerine rağmen antik Hellen mimarlığında at ve araba yarışlarının gerçekleştirildiği, U biçimli planıyla stadyuma benzeyen bir yapı olarak tanımlanabilir.

Romalılar bir bahçe veya köşk yanında bulunan ve binicilik talimleri yapılan meydanlara hipodrom; Yunanlıların arabalı, atlı karşılaşmalar yaptıkları hipodromlara da circus adını vermişlerdir. Circus Latince'de "daire, halka" anlamına gelir. Roma döneminde içinde at ve araba yarışları yapıp, bazı oyunların oynandığı özel yapı olarak tanımlanabilen circusun (özellikle en erken Circus Maximus'un) öncülü olarak Hellen hipodromu ve Etrüsk yarış pisti iki örnek olarak kabul edilmektedir.

Olympia Hipodromu



Hirt

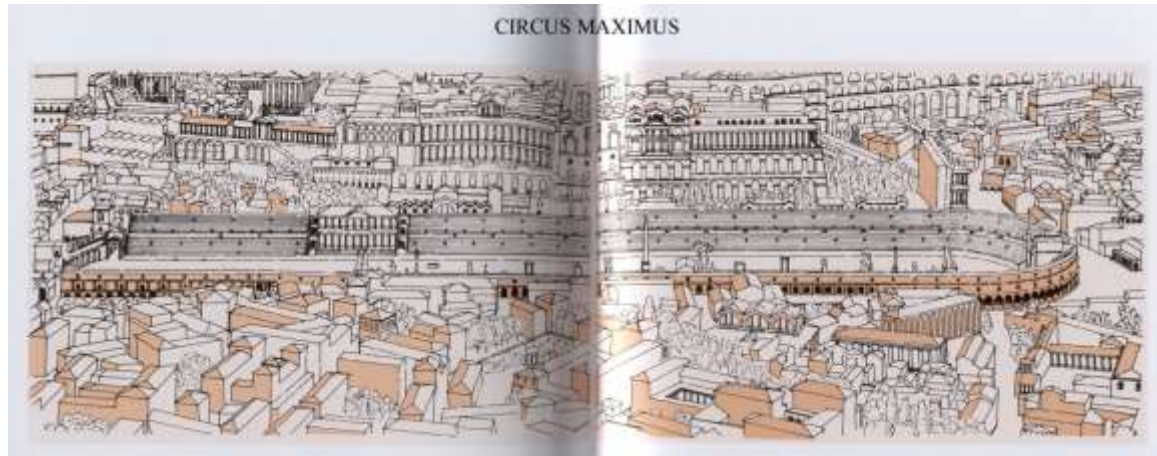


Visconti

- A) Atlar ve arabaların bekleme yerleri
- B) Sütunlu galeri
- C) Araba yerlerinin ucu
- D) Altar
- E) Arena
- F) Spina
- G) Arabaların dönüş yerindeki işaret
- H) Seyirci oturma yerleri

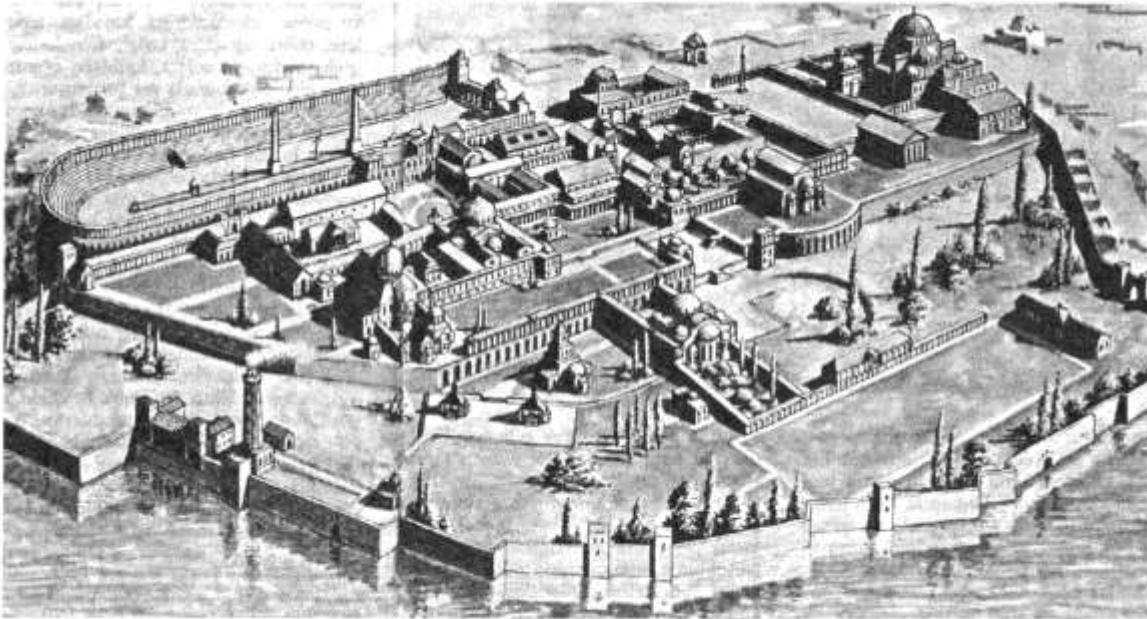
- **BİTHYNİA**
 - Khalkedon (Kadıköy)
 - Nikaia (İzmit)
 - Nikomedia (İzmit)
- **GALATİA**
 - Ankyra (Ankara)
 - Pessinus (Ballıhisar)
- **KAPPADOKİA**
 - Kaisareia (Kayseri)
- **KİLİKİA**
 - Aigai (Yumurtalık)
 - Anazarbos (Dilekkaya)
 - Antiokheia (Antakya)
 - Daphne (Harbiye)
 - Mopsou (Misis/Yakapınar)
 - Seleukeia Kalykadnos (Silifke)
 - Seleukeia Piereia (Çevlik)
 - Tarsus (Tarsus)
- **KOMMAGENE**
 - Edessa (Şanlıurfa)
- **LYDİA**
 - Sardeis (Sart/Mustafa Köyü)
- **THRAKİA**
 - Byzantion/Constantinopolis (İstanbul)
 - Perinthos (Marmara Ereğlisi)

ROMA, Circus Maximus





Byzantion/Consantinopolis (İstanbul), Hipodrom (Atmeydanı)



60 Constantinopolis'teki Büyük Saray'ı ve hipodromu betimleyen bir çizim.